במילים אחרות

תתפלאו, אבל נשיא האקדמיה ללשון העברית, פרופ' משה בר-אשר, לא מתקן את המוכרים בשוק שאומרים "עשר שקל" ואפילו אוהב לשמוע את נכדיו בסלנג כמו "סבבה" ו"חופרת" ■ האקדמיה ללשון בכלל הפכה בשנים האחרונות נגישה יותר לציבור, ולבד מפרסום חידושי מילים שנקלטים ברובם, היא גם משיבה לפניות ולשאלות בנושא העברית מהארץ והעולם ■ בר-אשר, בלשן וחוקר, מספר על עיתון בשפה הארמית שיוצא כיום בשיקגו ומצפה לחזרה להגיית חי"ת ועי"ן גם בזכות בעלי הקריאה בתורה

עדי גרסיאל /// צילום: אפרת צחור

עולם הדימויים שמייצר צמד המילים 'האקדמיה ללשון' ארכאי משהו. הוא כולל חדרים עמוסי ספרים, מלומדים קפדנים, חמורי סבר ומלאים בחשיבות עצמית, קצת כמו אליעזר שקולניק, גיבור הסרט 'הערת שוליים'. אבל פרופ' משה בר-אשר, נשיא האקדמיה ללשון העברית מזה כמעט עשרים שנה, הוא כמעט ההיפך מהדמות שמגלם שלמה בראבא בסרט שהיה מועמד לאוסקר. בר-אשר - שאהב מאוד את הסרט ומכיר את הבמאי שלו יוסי סידר מילדות, ועל כך בהמשך - הוא חוקר לשון בעל שם עולמי, אך מעורה עם הבריות, נעים שיחה ומצליח להעביר את מסריו בצורה קלילה ולא דידקטית. ועוד יתרון לא מבוטל: הוא לא מנסה לתקן את העברית של בני שיחו.

ובכלל, נדמה שגם האקדמיה ללשון הפכה בשנים האחרונות לידידותית יותר למשתמש, אולי אפילו - וסליחה על המילה - זורמת. אתר האינטרנט שלה שודרג לאחרונה ומאפשר גישה למילונים ולחידושי הלשון, ניתן להתייעץ עם חבריה טלפונית וגם לשלוח שאלות בדואר האלקטרוני. את הגישה הנוקשה החליפה פתיחות מסוימת ואפילו הבניין שבו היא שוכנת, בלב האוניברסיטה העברית, עובר בימים אלה מקצה שיפוצים.

מה זה צחקיק?

התירוץ הרשמי לראיון הוא מאה שנות מינוח ממוסד. ועד הלשון, שאותו ייסד אליעזר בן יהודה, פרסם בשנת תרע"ב (1912) את החוברת הראשונה של 'זיכרונות ועד הלשון' ובה גם רשימת המונחים הראשונה: מונחי החשבון.

"האקדמיה אינה ועד הלשון", מבהיר בר-אשר. "היא אמנם מחליפה אותו, אך היא שונה ממנו. לא בכדי אימצנו את השם הלועזי 'אקדמיה', כמו שחז"ל אימצו את השם הלועזי 'סנהדרין'. ועד הלשון עסק רק במינוח ובהכוונת הלשון - כללי הכתיב, הפיסוק וכו'. אך אלה רק התפקידים המשניים של האקדמיה. תפקידנו העיקרי הוא מחקר הלשון. יש כאן למעלה מ-30 איש שעובדים מדי יום על 3,100 שנות עברית במסגרת המילון ההיסטורי. אנחנו עומדים לסיים את כל מה שנכתב עד שנת 1050. השלמנו את כל ספרות חז"ל, הפיוט וכו'. עכשיו עובדים על רש"י ורמב"ם ועוד".

אך אל דאגה, באקדמיה לא זונחים את מה שנראה מבחוץ כתפקידה העיקרי - המינוח. בימים אלה השלימו את עבודתן הוועדות למונחי התקשורת ולמונחי היין. ועכשיו

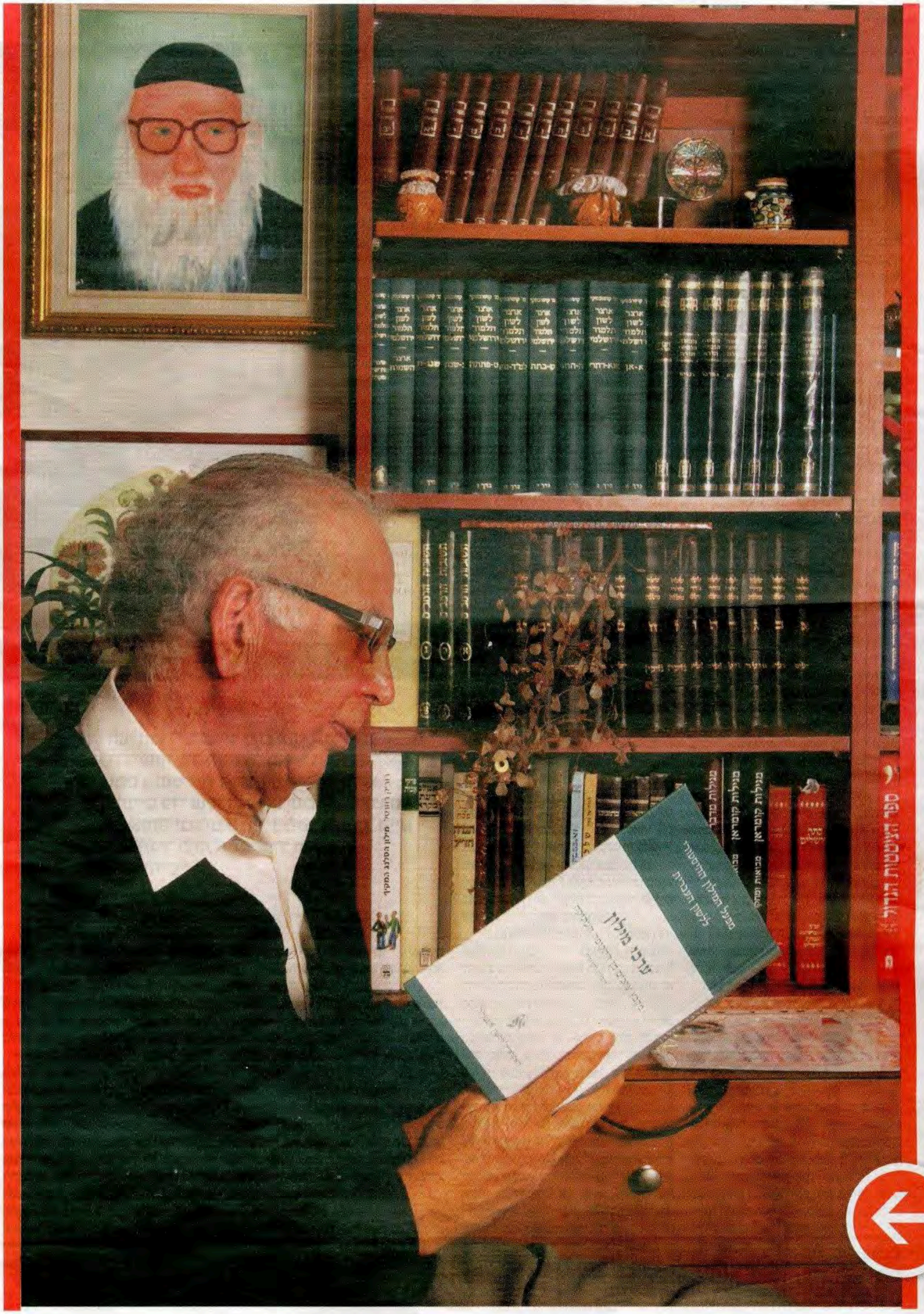

האינטרנט הוא איום מרכזי על הלשון העברית. פרופ' משה בר-אשר

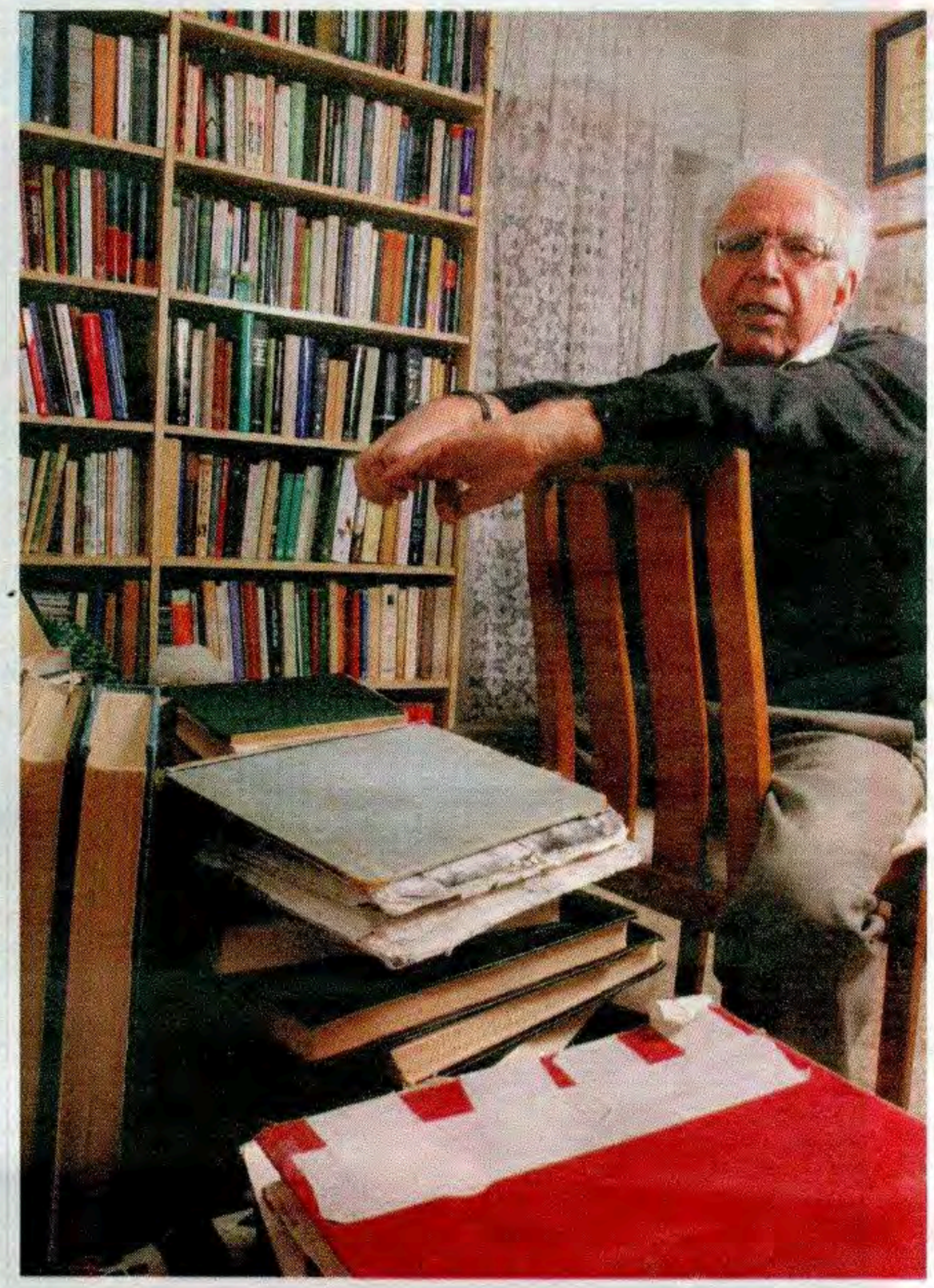

חידושי המילים מגיעים כמעט תמיד מבקשות או מדרישות של הציבור. רופאים, למשל, אמרו לי שהם מעוניינים במילון עברי למונחים מקצועיים כדי שיוכלו לדבר עם הפציינטים. "בינינו אנחנו יכולים לדבר בלועזית, אבל היינו רוצים להגיד לחולה 'שחפת' ולא 'טוברקולוזיס'"

כבר יש תשובות מוסמכות לשאלות כמו מהי המילה העברית לתקליט שדרים (סינגל) - חַדְשִׁיר; מהו צַחְקִיק - gag (יחידת הצחקה בקומדיה) וכיצד מכנים את הארומה של הענב בתעשיית היין - בְּשֹׂמֶת.

יש גם ועדות למונחי תחבורה, רפואה, ביטוח, ואפילו בלשנות ופילוסופיה. למעלה מ-150 מילונים כבר נכתבו בידי ועד הלשון והאקדמיה בתחומים ובמקצועות שונים. אפשר לראות את החידושים באתר האקדמיה. "לא כל המילים הן חידושים", מבהיר בר-אשר, "למעשה לא אכפת לנו לייחס משמעות חדשה למילה ישנה. למשל, כאשר רצינו לחדש מילה בשביל קוֹלֶר, מיקר - על משקל מיחם. מתברר שהמילה אינה חדשה, היא נמצאת בתוספתא שבת. גם המילה תשר, במקום טיפ, כבר נמצאת אצל הקלי"ר (רבי אלעזר בירבי קליר, פייטן ארץ ישראלי) מספר פעמים, במשמעות של מתנה, תשורה. אז פשוט הפכנו אותה למתנה קטנה, טיפ".

תוציאו מילון של כל המילים שחידשתם?

"אנחנו בדור האינטרנט, ולהוציא מילון של כל 150 אלף המילים בתחומים השונים, אין בזה טעם, כי כל אדם מעוניין רק בתחומים שקרובים אל ליבו. לכן אנחנו מדפיסים מילון לכל תחום ומאפשרים גישה למאגר הגדול באינטרנט".

מדי חודש, מגלה בר-אשר, מטפלים באקדמיה בקרוב לעשרת אלפים כניסות, פניות ושאלות מקהל מגוון. "אנחנו מקבלים פניות מכל רחבי הארץ: משדרות ומעפולה, מנהריה ומהקיבוצים והמושבים".

פונים גם מחו"ל?

"כן, יש הרבה. מטבע הדברים רוב הפונים הם יהודים, אבל יש גם לא מעט מלומדים גויים שמתעניינים. לאחרונה פנה אלי פרופסור מצרפת שרוצה לתרגם מחדש את המשנה לצרפתית וביקש את הטקסט של האקדמיה, שעבר ניפוי. לפני כמה שבועות הגיע אלי פרופסור מהסורבון שבקבוצה שלו יש עשרה חוקרים שכולם יודעים עברית ויש רק אחד יהודי ביניהם. הם מגיעים ממחלקות שונות כמו מדעי הדתות, תנ"ך לימודים קלאסיים ועוד".

יש אקדמיות ללשון בארצות אחרות?

"בהחלט. באירופה יש אקדמיות ברוב הארצות. האקדמיה הצרפתית מוציאה בערך כל עשור מילון שימושי ויש להם מחלקה נפרדת שעוסקת בחידושי לשון. בארה"ב נסמכים במידה רבה על האקדמיה הבריטית, אבל יש מכון בשיקגו שעוסק בהדרכת כותבים באנגלית והם מוציאים כמעט כל שנה את ה-chicago guide לאנגלית. זהו מדריך לשוני: כללי הדקדוק, ניסוח המשפטים וכדומה. כל מי שעוסק בארץ בתרגום לאנגלית, הספר הזה מונח על שולחנו. יש גם אקדמיות במצרים, בירדן ובמרוקו, אבל אין לנו קשר שוטף איתן".

אתם נפגשים?

"עשינו כינוס של נשיאי האקדמיות ביפן והחליטו שדווקא אני אתן את הרצאת הפתיחה, למרות שיש בעולם קצת יותר דוברי סינית...". את ההרצאה, אגב, נתן בר-אשר באנגלית, שתורגמה ליפנית. אבל הדוגמאות היו בעברית.

פרוטקציה זו לא בעיה

מהו האיום המרכזי שאתה מזהה על השפה כיום?

"האיום הראשון הוא שלא מלמדים מספיק עברית וחושבים שהמשימה הזו היא רק של מורים ללשון. גם מורים לתנ"ך ולתלמוד צריכים ללמד עברית. אני למדתי יותר לשון ממוריי לתלמוד ולתנ"ך בישיבה. הרב ברויאר היה איש לשון ולמדתי ממנו הרבה. היום מלמדים יותר על העברית מאשר את העברית.

"איום נוסף, בעיקר בקרב חוגים משכילים יותר, הוא רגש הנחיתות כלפי האנגלית. מקיימים כינוסים בארץ באנגלית גם בתחומים שאין בזה צורך. יש הרבה מחלקות באוניברסיטאות שבהן מתכתבים בדוא"ל באנגלית. לאחרונה התרענו בפגישה עם שר החינוך על כך שבחוג לכימיה באוניברסיטת באר שבע הודיעו לסטודנטים שמי שיגיש עבודה בעברית, היא לא תתקבל.

"יש גם איום מכיוון המרשתת (האינטרנט). הצעירים חשופים יותר לאנגלית וכאן צריך לחשוב מה אפשר לעשות בבית הספר ובבית כדי להתמודד מול האתגר הזה. זו בעיה לא רק שלנו, אלא של ארצות רבות".

באופן מפתיע משהו, בר-אשר לא מודאג במיוחד מחדירה של מילים זרות לשפה. "אם אתה אומר 'פרוטקציה' זה פחות בעייתי מבחינתי. ואם תאמר 'הפרוטקציה' או 'הפרוטקציות' אתה למעשה 'מביית' את המילה הזרה. "אבל אם תגיד 'לקחתי מקלחת' במקום 'התקלחתי' או 'עשיתי עלייה' במקום 'עליתי לארץ', זו כבר אנגלית באותיות עבריות. המילים הזרות עומדות בזרותן, אבל מבנה לשוני מתורגם מרחיק אותנו מהעברית. אני אוהב להביא את הדוגמה על שאלה שלא נפתרה: בעבר היו אומרים שהיא נותרה 'סתומה'. כיום אומרים שהשאלה נותרה 'פתוחה', בגלל שבאנגלית זו open question. וזו ממש משמעות הפוכה: מסתומה לפתוחה. רא"ם ליפשיץ, מייסד מכללת ליפשיץ, אמר שזו סכנה ל'פנימיות הלשון'".

איך מתמודדים?

"לא על ידי חקיקה, כי אני נגד 'משטרת לשון'. המאבק צריך להיות עיקש, תוך שימוש באמצעי התקשורת ומערכת החינוך. יש בעיתונים מדורים שכתובים יפה מאוד, אך אחרים כתובים בעברית עילגת. אם העורכים בעיתונים יקפידו על שפה עשירה ונכונה זה ישפיע גם על הקוראים.

"אין טעם להתערב בעברית המדוברת. הסלנג משתנה. הוא עונתי כמו המלפפונים ואני לא רואה בו שום פסול. אני אפילו אוהב לשמוע את הנכדים שלי אומרים 'סבבה' או 'חופרת'".

'עשר שקל' לא מפריע לך?

"זה כבר לא סלנג אלא נחיתות לשונית. כמו יושנת או מכיר בצירה". כדי להיאבק בעילגויות הללו, לבר-אשר יש הצעה לעורכים בעיתונים: "שבכל מקום בעיתון בו כותבים את המילה 'מכיר', ינקדו אותה בפתח מתחת למ"ם. בהתחלה יצחקו, אחר כך יתחילו להשתמש במילה הנכונה".

וכשאתה הולך לשוק והמוכר אומר 'עשר שקל', אתה מתרגז ומתקן אותו?

"לא. כשהוא אומר עשר שקל, אני משיב: 'אתן לך עשרה שקלים'. לפעמים אני אומר: 'למיטב ידיעתי השקל לא עבר שינוי מין'. לתקן את העברית של בני שיחך זה מרגיז וממילא גם מועיל פחות".

מה דעתך על השילוט והשמות הלועזיים של בתי עסק? בצרפת למשל, יש חוקים נגד שמות באנגלית.

"בתחום הזה אני באמת בעד הסדרה באמצעות חקיקה. סיפר לי אחד מחברי האקדמיה שהוא עבר באחד הרחובות המרכזיים בתל אביב וספר מאה חנויות. התברר לו שהשמות של יותר מ-90 מהן הם לועזיים. פעם בתי מלון נקראו הירדן, כרמל והנגב. היום הם קראון פלז'ה וכדומה. מכיוון שנושא השילוט מוסדר ממילא על ידי תקנונים עירוניים, מן הראוי לדרוש שהשמות יהיו עבריים".

בר-אשר מגלה שיש ערים שהחליטו לקחת יוזמה: לעבור על כל שלטי הרחובות ולתקן את הניקוד. "עיריית תל אביב פנתה אלינו לפני כשנה. המצאנו להם אדם שבמשך שישה חודשים תיקן את כל השילוט בעיר. אבל יש מקומות שהנקדן פשוט לא מיומן. פעם ראיתי בירושלים שכשחנכו רחוב חדש, הביאו שני שלטים עם אותו שם, בניקוד שונה. כשבירר‌תי, הסתבר שהנקדן גמר כיתה ו'".

היום בכלל לא מלמדים ניקוד בבתי ספר.

"לא בטוח שצריך ללמד בצורה מקיפה בבתי הספר. מספיק שזה יהיה מינימלי, שילמדו את בסיסי תורת הניקוד. אבל מי שעובד בזה, הנקדנים, צריכים לדעת לעשות את מלאכתם וללמוד אותה בצורה יסודית באוניברסיטה".

אתה מאמין שיחזרו לדבר בחי"ת ועי"ן, כמו שאתה מדבר?

"לדעתי שינוי כזה יכול לבוא רק מלמטה. היום כשרוצים להנחית מישהו או לעשות ממנו צחוק, מחקים אותו עם חי"ת ועי"ן. מצד שני, רבים מהקוראים בתורה שאני מכיר ברחבי הארץ, גם אשכנזים, מקפידים על ההגייה הזו. האקדמיה לא שינתה את ההחלטות שיש להבחין בין ח' לכ' ובין ע' לא' וה'.

בזמנו עלתה הצעה לחייב את כל הקריינים ברדיו ובטלוויזיה או את המורים בבתי הספר לדבר כך. אבל הרבה דברים מצליחים דווקא בלי כפייה, אלא כשהם באים מלמטה. אמרתי לקוראים בתורה: תעברו לדבר כמו שאתם קוראים".

קורס בלשון לשרי הממשלה

לפני מספר שנים התראיין לעיתון זה רוביק רוזנטל, בעל המדור 'הזירה הלשונית' במעריב. לצד לא מעט שבחים, הוא מתח ביקורת על כך שבאקדמיה "מתקנים יותר מדי תקנות ומחדשים יותר מדי מילים". בר-אשר אומר על כך כי "אני חושב שבשנים האחרונות רוזנטל שינה את טעמו כשלמד להכיר יותר את האקדמיה, והוא בעצמו חבר בוועדה של האקדמיה. ולגופו של עניין: חידושי המילים מגיעים כמעט תמיד מבקשות או מדרישות של הציבור או מוועדות מקצועיות. רופאים, למשל, אמרו לי שהם מעוניינים במילון עברי למונחים מקצועיים כדי שיוכלו לדבר עם הפציינטים. 'בינינו אנחנו יכולים לדבר בלועזית, אבל היינו רוצים להגיד לחולה 'שחפת' ולא 'טוברקולוזיס', או אדמת ולא את המילה האנגלית שלא אומרת לו כלום'".

ואכן, פנייה חוזרת לרוזנטל הניבה את התגובה הבאה: "המחמאות שנתתי לאקדמיה לפני שש שנים לא היו מהשפה ולחוץ. למשל, מפעל המילונים המקצועיים הוא אדיר, ועמדתי בשמחה יחד עם פרופ' רפי ניר בראש ועדה שרק עכשיו השלימה מילון נרחב בתקשורת המונים וקולנוע. היו לי בכמה עניינים ויכוחים עם האקדמיה, ונתתי להם גם מקום במדור, פחות בענייני חידוש מילים ויותר ביחס לתקנות של 'אמור כך ואל תאמר כך'. השקפתי היא שאם חלופה מסוימת נהוגה בציבור ואינה סותרת את כללי השפה, אין לקבוע שאינה תקינה. במקרים לא מעטים שינתה גם האקדמיה החלטות עבר ברוח הזו. בכל מקרה, גם האקדמיה של היום אינה האקדמיה של פעם. היא קשובה לציבור, עושה מהלכי התקרבות מבורכים, והדימוי המתנשא שהיה לה בהחלט אינו מוצדק היום, ולפרופ' בר-אשר יש בעניין זה זכויות רבות".

"יש ארצות שרק 15-20 אחוזים מהחידושים שלהן תופסים", אומר בר-אשר, "אצלנו ההערכה היא שהמילים בשימוש כללי, רובן המכריע נקלט. משיבון, מסרון, הפרטה וגם משחן נקלטו. המשחן, שהוא מילה מקצועית יותר, פרץ החוצה לתודעה רק כשחברת החשמל רצתה להעביר אותו בשבת וחוללה סערה ציבורית".

יש חידושים יפים שהתאכזבת כשהם לא תפסו?

"יעפת (ג'ט-לג) היא לדעתי מילה יוצאת מהכלל, כי יש בה גם את ה'יעף' וגם את ה'עייף', אך היא טרם נקלטה מספיק. גם 'מרשתת' היא מילה יפה מאוד שקשורה כמובן לרשת, ונדמה לי שהיא נשארה בינתיים במעגל מצומצם של משתמשים".

לפני מספר חודשים פורסם שביקשו ממך להעביר סדנה בעברית לשרי הממשלה.

"בינתיים זה לא התקדם, אבל לפני כשנה הממשלה קיימה ישיבה של שעתיים בנושא הלשון העברית. נתתי שם הרצאה, נשאלו שאלות והתקבלו החלטות. כך למשל צמח פרס ראש הממשלה ללשון עברית ויוזמות נוספות. הסדנה לא יצאה לפועל כי בממשלה עסוקים באלף דברים אחרים. בכל מקרה, העברית של ראש הממשלה מצוינת".

משה בר-אשר (72) נשוי לנחמה, אב לארבעה וסב לשבעה, נולד במרוקו ועלה ארצה בגיל 12 במסגרת עליית הנוער. הוא למד בישיבת הדרום ברחובות ובבית המדרש למורים ובין מוריו היו הרב עמיטל והרב ברויאר. הוא למד לשון ומקרא באוניברסיטה העברית, שם גם עשה את הקריירה האקדמית שלו בחוג ללשון. פרופ' בר-אשר הוא חתן פרס ישראל לשנת תשנ"ג בחקר הלשון העברית ובחקר לשונות היהודים, וכן זכה בפרס יד בן צבי, בפרס רוטשילד ובפרסים נוספים.

אבל בר-אשר לא הסתגר במגדל השן. הוא היה ממקימי היישוב פסגות, שעלה לקרקע בשנת תשמ"א, וגם העניק ליישוב את שמו. הגרעין המיישב יצא משכונת מגוריו של בר-אשר, בית וגן בירושלים. המקום נקרא 'ג'אבל טוויל', הוא נזכר, "הציעו לקרוא ליישוב 'הר גבוה'. אבל מכיוון שהגרעין יצא מבית וגן שרחובה הראשי נקרא הפסגה, הגענו לשם 'פסגות'". הוא התגורר שם כחצי שנה וחזר לבירה עקב בעיות בריאות במשפחה.

בר-אשר היה גם חבר בוועדת יגר שהקימה המפד"ל לפני 28 שנים בעקבות כישלונה בבחירות לכנסת ה-11, בהן זכתה בארבעה מנדטים בלבד (שבע שנים קודם לכן, בכנסת התשיעית, היו למפד"ל תריסר ח"כים). כיום הוא סבור ש"מפלגות הציונות הדתית כמעט סיימו את תפקידן, כי הציבור בחלקו הגדול מצביע למפלגות חילוניות. הציונות הדתית התמקדה תמיד בחינוך ובשאלות אחרות. במידה מסוימת ההתמקדות בענייני ארץ ישראל הרחיקה קהלים גדולים".

אז מה עושים, אולי איחוד יעזור?

"אני לא רוצה להשיא עצות כי אין לי חשיבה פוליטית. התנתקתי מהעניין. אני רק רוצה להדגיש שמשיחות שערכתי עם מאות צעירים התרשמתי שרובם המוחלט מצביע לליכוד, לליברמן, לעבודה, אבל לא לבית היהודי או לאיחוד הלאומי".

שמך עלה לפני שנים כמועמד לראשות המפד"ל?

"הד"ר יוסף בורג הציע לי פעמיים לעמוד בראש המפד"ל. אמרתי לו שהוא יכול להירגע. הוא יישאר על כיסאו, כי אני לא הולך לפוליטיקה. זה לא משך אותי".

מה אתה חושב על אנשי אקדמיה שהולכים לפעילות ציבורית?

"רוב הפרופסורים שנכנסו לפוליטיקה לא הצליחו. כמו גם קציני הצבא".

שובה של הארמית

בין תחומי המחקר של בר-אשר נמצאת השפה הארמית, ומסתבר שעדיין יש אנשים שמדברים בשפה הזו. בר-אשר: "יש ארמית חדשה שבה דיברו יהודים וגם נוצרים בכורדיסטאן, בטורקיה, בפרס ובעיראק. אבל הם התמעטו בשנים האחרונות. באזור שיקגו יוצא עד היום עיתון שבועי בארמית. אבל זו ארמית שונה מזו שבגמרא. היא צאצאית של ניב שדומה לארמית של התלמוד הבבלי".

אם אני מתקשה במילה בגמרא, מישהו מדוברי הארמית הללו יכול לעזור לי?

"לא, אבל אם תפגוש מישהו מהכנסייה האשורית, הם יודעים סורית קלאסית, שקרובה יותר לתלמוד הבבלי".

אתה חוקר גם את לשון חז"ל ומצאת שיש בה שלושה טיפוסים.

"בזמנו חקרו שני ניבים: זה הבבלי וזה של ארץ ישראל. אני מצאתי עוד ניב בתוך הענף הארץ ישראלי. זה משתקף בעיקר במשנה. למשל, בארץ ישראל אמרו קורסל ובבבל קרסול. טיפוס אחד בארץ היה אומר ציפורן ואחר צפורן".

אלה לא נשמעים הבדלים דרמטיים.

"נכון, אבל זה מה שעושה את ההבדל בין דיאלקטים. במרוקו, ארץ מולדתי, בכל פעם שנסעת יותר מ-20 קילומטר, שמעת ניב אחר. יכולת להבין, אבל היו הבדלים".

גם בארץ יש דיאלקט ירושלמי, ה'מאאתיים' המפורסם.

(צוחק) "יש הבדל של מילה וחצי. זה לא רציני".

דוגמה על קצה המזלג לעבודתו של בלשן אפשר למצוא במאמר שכתב בר-אשר על הפסוק המפורסם ממגילת אסתר "איש יהודי היה בשושן הבירה". "עד תקופת בית שני, שבה נכתבה המגילה, משמעות המילה 'יהודי' היתה אדם שגר בארץ יהודה או משבט יהודה", הוא מסביר. "אך הפסוק במגילת אסתר מעיד שההגדרה 'יהודי' השתנתה והיא כבר לא שבטית אלא דתית. 'איש יהודי היה בשושן הבירה' מוכיח זאת, כי מרדכי היה משבט בנימין (יש אמנם דעה במסכת מגילה, דף יב ע"ב, שאביו היה מיהודה ואמו מבנימין, אך בהמשך הסוגיה אומר רבי יוחנן שמרדכי בא מבנימין ונקרא יהודי 'על שם שכפר בעבודה זרה'). בנוסף לכך, בסוף המגילה נכתב כי 'רבים מעמי הארץ מתייהדים'. מתייהדים היא מילה בבניין התפעל שמשמעותה היא נעשים יהודים, כלומר מתגיירים. כך גם פירש רש"י במקום. ומובן שמדובר על משמעות דתית ולא שבטית".

אתה מרגיש שמקצים מספיק משאבים ללימודי הלשון באוניברסיטאות?

"זו בעיה כללית של כל מדעי הרוח. באים אליהם פחות תלמידים וממילא מתקצבים אותם פחות והחוגים נמצאים בנסיגה. אני חושב שצריך להמשיך ללחוץ ולהסביר שאי אפשר שבמדינת ישראל מדעי היהדות, והלשון בכלל זה, לא יקבלו העדפה".

והקריאה הזו נופלת על אוזניים קשובות?

"יש בכל זאת התחשבות בכמה מקומות. למשל, לפני שנה הוסיפו באוניברסיטת בר אילן שלושה תקנים לחוג לתלמוד".

אפרופו החוג לתלמוד. צפית ב'הערת שוליים'?

"הייתי בבכורה של הסרט. אני מכיר את יוסי סידר עוד כשהיה נער בבית וגן. סרט קודם שלו, 'מדורת השבט', התחיל בעצם בעלייה לפסגות. הוא היה אז בערך בגיל בר מצווה, אבל כבר אז הרגשתי שהוא בונה סיפור לתסריט עתידי. 'הערת שוליים' עוסק ביחסי אבות ובנים ומשקף חלק מהבעיות באקדמיה, ולא רק בחוג לתלמוד. יוסי עמד על ידי וחיכה לתגובתי בתום ההקרנה. אמרתי לו שהסרט מצוין". ■

יש הרבה מחלקות באוניברסיטאות שבהן מתכתבים בדוא"ל באנגלית. לאחרונה התרענו בפגישה עם שר החינוך על כך שבחוג לכימיה באוניברסיטת באר שבע הודינו לסטודנטים שמי שיגיש עבודה בעברית, היא לא תתקבל
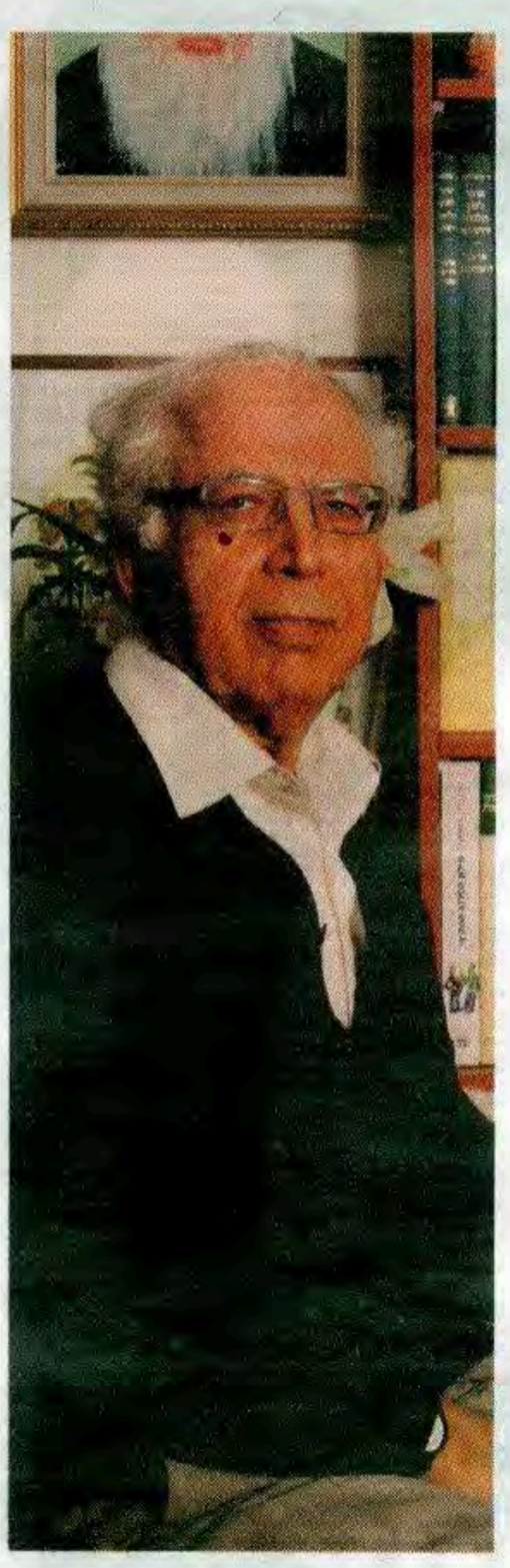
עיריית תל אביב פנתה אלינו לפני כשנה. המצאנו להם אדם שבמשך שישה חודשים תיקן את כל השילוט בעיר, אבל יש מקומות שהנקדן פשוט לא מיומן. פעם ראיתי בירושלים שכשחנכו רחוב חדש, הביאו שני שלטים עם אותו שם, בניקוד שונה